

characteristics of materials mentioning it; attempts to establish the impact of the sociocultural phenomenon of happiness on the formation of the axiological system of modern individuals in both pre-war and wartime periods.

Results: The article deepens the scientific understanding of felicitar discourse based on the generalization of interdisciplinary studies involving a significant array of empirical material. The high frequency of coverage of felicitar topics in Ukrainian media reflects societal demand and its relevance. By addressing the task of creating a media section of felicitar categories, the author traces transformations in the axiological system of Ukrainians during the wartime period compared to the pre-war period – from material well-being as an indicator of happiness to the value of human life itself and the aspiration for a peaceful future. **Novelty:** The article demonstrates the flexibility of felicitar discourse, noting the shift in focus to spiritual, existential values, and the actualization of patriotic and civic values. **Practical Significance:** Solving this scientific task will contribute to defining new guidelines for felicitar discourse and developing generalized methods for its analysis.

Key words: axiological system, happiness, felicitar discourse, felicitar paradigm.

Надійшла до редакції 25.05.2024 р.

УДК 792.028.2:159.922.2

ЖІНОЧІ АРХЕТИПИ В АКТОРСЬКІЙ МАЙСТЕРНОСТІ АДИ РОГОВЦЕВОЇ

Костін Роман Олександрович – аспірант кафедри культурології,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
<https://orcid.org/0009-0008-5915-9856>
DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.817>
deputat.kostin@ukr.net

Стаття присвячена дослідженню жіночих архетипів у творчості відомої української акторки Ади Роговцевої. Здійснюється культурологічний аналіз її акторської майстерності з огляду на взаємодію з різноманітними архетипами, що відображаються в персонажах легендарної акторки. Крізь призму аналізу ролей, репертуару та творчого вибору актриси прояснюються культурні контексти, що впливають на формування образу сучасної жінки на екрані. *Мета дослідження* – вивчення та аналіз проявів жіночих архетипів в акторській майстерності А. Роговцевої. *Методологія дослідження.* Для досягнення поставленої мети використано кінематографічний і театральний аналіз фільмів і п'єс за участю А. Роговцевої. Проведено архетипний та контент-аналіз ролей, які вона виконувала, з фокусом на жіночі архетипи, що вони представляють; досліджені інтерв'ю з акторкою, критичні огляди її робіт та джерела з акторської теорії. *Наукова новизна.* Уперше комплексно проаналізовано архетипи в акторській майстерності акторки, що допоможе глибше зрозуміти її творчу індивідуальність та внесок в український театр та кіно. *Висновки.* Проаналізувавши архетипи, які А. Роговцева втілює у своїх ролях, глибше зрозуміли її творчу індивідуальність та внесок в українську культуру. Акторка майстерно відтворює широкий спектр жіночих архетипів, серед яких, по-перше, мати – щира, самовіддана, мудра, сильна та стійка; по-друге, кохана – ніжна, приваблива, вірна, емоційна; по-третє, берегиня – турботлива, мудра, господарська, працьовита; по-четверте, борець – сильна, мужня, рішуча, стійка. А. Роговцева не лише відтворює архетипи, але й переосмислює їх, адаптуючи до сучасних реалій. Через свої виступи вона активно сприяє формуванню нових культурних уявлень про жіночість та гендерні ролі. Її творчість пронизана щирою любов'ю до України. Героїні Ади Миколаївни завжди готові захистити свою землю та народ, берегти українську мову та культуру. А. Роговцева – не лише талановита акторка, це символ незламності українського духу, ширості та любові до своєї країни, моральний ідеал та взірць ідентичності. Її творчість надихає мільйони людей, вселяє віру захисникам, дає їм сили вірити у майбутнє та будувати сильну та вільну Україну.

Ключові слова: Ада Роговцева, архетип, акторська майстерність, акторка, українська культура.

Актуальність теми дослідження. Акторство завжди було важливим засобом культурного вираження, а роль актора – важливим віддзеркаленням суспільства. У цьому контексті розуміння та аналіз архетипів, які актор чи акторка втілюють у своїх ролях, стає ключовим завданням для культурологічного дослідження. Серед акторів, що особливо вражають своєю майстерністю в передачі жіночих образів, варто виділити талановиту акторку, Герою України Аду Миколаївну Роговцеву. Ада Миколаївна є моральним авторитетом нації, що дає нам приклад стійкості, мужності та віри в майбутнє. Війна зараз жорстоко шматує землю України, але не здатна зламати її дух, коли на передовій культурного фронту постають такі особистості як легендарна акторка.

У сучасному кінематографі та театрі, жіночі архетипи відіграють важливу роль у формуванні образу жінки. Вони можуть бути базовими, такими як мати, кохана, борець, або ж виходити за межі класичних стереотипів і представляти нові ролі та відношення. Актор, що відтворює ці архетипи, не лише розкриває персонажів, а й відображає культурні цінності та ідеали. Національні образи світу,

втілені в культурних архетипах, зараз особливо актуальні для України. Ці образи слугують теоретичною основою для відродження національної культури та самосвідомості.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Вплив жінки на хід розвитку нації протягом історії є предметом пильної уваги багатьох українських науковців. Серед них можна виділити М. Костомарова, А. Кульчицького, О. Потебню, Б. Цимбалістого. Їх праці заклали ґрунтовне розуміння ролі жінки в українському суспільстві та її вагомому внеску у становлення нації.

Наукове дослідження особистостей, які впливають на культурне життя українців, розглядали А. Верещака, Т. Гундорова, В. Дячук, Л. Жуковська, С. Костильов, Г. Кузнецов, О. Морозова, О. Ноздренко, С. Павличко, Л. Смоляр, П. Стрижборода, Л. Таран. Дослідження архетипів в українській культурі активно проводяться науковцями, серед яких Л. Дяченко, Е. Колесник, С. Кримський, Н. Лисюк, І. Моїсєєв, В. Світлицька, В. Ятченко та ін. Різноманітні аспекти дослідження жіночих архетипів в українській культурі висвітлювали Н. Бакланова, М. Бойко, Т. Пуларія, В. Світлицька, А. Степанюк. Аналіз її біографії та творчого шляху здійснили Л. Брюховецька, О. Клейменова, А. Липківська, І. Міненко, Н. Погожева, О. Саква, Т. Терен. К. Чорна.

Незважаючи на розмаїття досліджень, питання виявлення архетипів у національній культурі й досі залишається відкритим. Це пов'язано з теоретичною «розмитістю» та неоднозначністю поняття архетипу, відсутністю загальноприйнятої теорії архетипу та єдиної точки зору на його походження, нечіткою класифікацією та іншими факторами.

Із 2014 р., коли росія розпочала жорстоку агресію проти України, захопивши Крим та розв'язавши війну на Донбасі, А. Роговцева стала не лише символом української культури, але й втіленням незламності та стійкості українського духу. Її слова «Україні важко – і я важка» глибоко запали в душу мільйонам українців, адже вони відображали спільний біль та спільну рішучість протистояти ворогу [2; 44].

Незважаючи на свій поважний вік, Ада Миколаївна не лишилась осторонь. Вона неодноразово їздила на передову, де зустрічалася з українськими військовими, підтримувала їх бойовий дух, читала їм вірші та прозу, а також брала участь у виставах, які дарували воїнам надію. Її самовідданість та сміливість не знали меж. Навіть коли війна несла з собою смертельну небезпеку, А. Роговцева знову і знову поверталася на фронт, адже розуміла, що її присутність та слова підтримки дають українським воїнам сили та віру у перемогу. Завдяки своїй чіткій позиції та незламному духу, А. Роговцева не лише надихнула українців на боротьбу, але й чітко дала зрозуміти владі, що будь-який компроміс з агресором є неприпустимим.

На своїй сторінці Ада Миколаївна неодноразово публікує дописи на підтримку наших захисників:

«Нам треба допомагати! Їм треба знати, що ми – з ними! Як і чим можемо!

Не несіть мені квітів! Буяє весна.

Квітне земля.

Та триває щосекунди війна, щосекунди нищить квіти, весну, життя!»

Метою дослідження є вивчення та аналіз проявів жіночих архетипів в акторській майстерності А. Роговцевої.

Виклад основного матеріалу. Дослідження впливу культурних архетипів на жіночі образи допомагає глибше зрозуміти їх природу та те, як вони формуються. Це відкриває нові перспективи для розвитку культури, оскільки жіночі образи є важливим аспектом суспільства і культури. Жіночість, як важлива складова людського досвіду, відтворюється через ці образи в соціумі та культурі. Жінка, крім того, що вона виступає як модель для створення образів, також є носієм культурної семантики. Тому аналіз жіночих образів з урахуванням їх гендерних особливостей, відкриває широкі можливості для збагачення нашого розуміння культурних і соціальних аспектів.

А. Роговцева – взірць української сцени та кіно, чий творчий шлях сягає понад 60 років. Її акторський талант, щирість та емоційність зачаровують глядачів різних поколінь. Творчість акторки глибоко розкриває багатогранність українського національного характеру. Дебютувала А. Роговцева у 1959 р., зігравши головну роль у виставі «Юність Полі Вихрової». А першим досвідом у кіно стала стрічка «Кривавий світанок» – екранізація повісті «Fata Morgana» М. Коцюбинського у 1956 р. Роль Гафійки не принесла популярності акторці, проте стала цінним досвідом у її творчій біографії [4; 103]. Найяскравішою роллю акторки є роль Гелени Модлевської у «Варшавській мелодії», з якою Ада Миколаївна виходила на сцену понад 700 раз.

У «Варшавській мелодії» акторка наділяє головну героїню Гелену «найкращими жіночими якостями: терпінням, жіночністю, м'якістю, стійкістю, мужністю... постійно думаючи про маму», після смерті якої до цих рис додалися також сум, відвертість і ніжність [5; 124].

Аді Миколаївні властиве майстерне перевтілення жіночих образів та екрані та сцені. Її героїні – це не лише вигадані персонажі, але й втілення кращих рис українського народу. А. Роговцева майстерно передає стійкість та незламність українських жінок, які пережили тяжкі випробування – війни, втрати, поневолення. Її героїні не здаються перед труднощами, знаходять в собі сили жити далі та вірити в краще майбутнє («Маруся Чурай», «Тіні забутих предків», «Українська рапсодія»).

Акторська гра А. Роговцевої відзначається щирістю та емоційністю. Вона вміє передати найрізноманітніші почуття – від глибокої любові та ніжності до палкого гніву та болю. Її героїні завжди щирі у своїх емоціях, що робить їх близькими та зрозумілими глядачам («Лісова пісня», «Вершники», «Родина Тарасів»). Багато героїнь А. Роговцевої – це звичайні українські жінки, що живуть на землі, працюють не покладаючи рук, щоб забезпечити свої сім'ї. Їхня працьовитість та самовідданість слугують прикладом для наслідування («Земля під ногами», «Останній шанс», «За все дякую»).

Творчість легендарної акторки пронизана щирою любов'ю до України. Її героїні завжди готові захистити свою землю та народ, берегти українську мову та культуру («Українська рапсодія», «Легенда про княгиню Ольгу», «Москаль-чарівник»).

За блискуче виконання головних ролей у виставах «Дама без камелій», «Обдурена» та «Схоже на щастя» Аді Миколаївні присуджено престижну театральну премію «Київська Пектораль». У 2004 р. А. Роговцева отримала визнання за видатний внесок у розвиток театального мистецтва. А 2020 р. її нагороджено премією «Золота Дзига» – однією з найпрестижніших нагород українського кінематографу – за вагомий внесок у його становлення та розвиток. Таким чином, А. Роговцева відтворює широкий спектр жіночих архетипів, що відображають різноманіття сучасної культури та суспільних уявлень про жінку. Акторці властиве не лише відтворення архетипів, а й їхнє переосмислення та адаптація до сучасних реалій. Через свої виступи, вона активно сприяє формуванню нових культурних уявлень про жіночість і гендерні ролі.

Розмаїття ролей А. Роговцевої вражає. Як зазначає сама акторка: «...я вже зіграла те, про що мріяла роки, ті ролі, до яких свідомо йшла: Леся Українка у «Сподіватися» (Ю. Щербак) і Раневська у «Вишневому саду» (А. Чехов) у постановці І. Молостової, Кураж у «Матінці Кураж» (Б. Брехт) у постановці В. Малахова, Філумену у «Філумені Мартерано» (Е. Де Філіппо) у постановці Б. Еріна, Естер у «Священних чудовиськах» (Ж. Кокто) у постановці Р. Віктюка» [5; 139].

У чому секрет цієї неймовірної жінки? Й. Хейфіц у статті «Актриса» писав: «В ній живе душа звичайної жінки, матері, сестри. Їй знайомі не лише високі сценічні пристрасті, але й саме життя, нелегке, сповнене турбот і тривоги» [5; 146].

Аспект архетипу матері присутній у творчості акторки через відображення материнства в її ролях на сцені та на екрані. Героїні А. Роговцевої, сповнені щирої любові, мудрості та стійкості, стали своєрідними втіленнями матері, що відіграв доленосну роль у її творчості. Одна з ключових рис героїнь акторки – їхня безмежна самовіддача заради дітей. Її персонажі готові на будь-які жертви, аби зберегти щастя та благополуччя своїх чад. Так, у стрічці «Тіні забутих предків» героїня А. Роговцевої Іванчиха втілює образ самовідданої матері, яка щиро любить своїх дітей та готова на все, щоб захистити їх від жорстокості світу. В «Українській міській рапсодії» Євдокія, образ якої майстерно зіграла актриса, зображує турботливу матір, яка щиро піклується про своїх дітей, попри всі складнощі життя.

Окрім самовідданості, героїні А. Роговцевої відзначаються глибокою мудрістю та розсудливістю. Їхні поради та настанови стають для дітей джерелом підтримки та орієнтиром у житті. У «Вечірньому дзвоні» героїня Марія втілює образ мудрої та розсудливої бабусі, яка дає онукам цінні поради та допомагає їм долати життєві труднощі, а у «Родинних таємницях» Ганна зображує образ турботливої матері, яка щиро піклується про своїх дітей та дає їм мудрі поради щодо стосунків та життя.

Героїні А. Роговцевої не лише самовіддані та мудрі, але й сильні та стійкі, адже саме ці риси ідентифікують українську жінку. Вони здатні здолати будь-які труднощі та виклики життя заради своєї сім'ї та її благополуччя. Саме такими є героїні акторки у «Останньому шансі», де Катерина є втіленням образу сильної та стійкої жінки, що бореться за життя своїх дітей у роки Другої світової війни та у фільмі «Мати Тереза», де Марія, головна героїня, зображена як самовіддана та стійка жінка, що присвячує своє життя допомозі нужденним.

А фільм «Салют, Маріє!» став пророчим для акторки. Картина розглядає долю Марії Олександрівни Фортус, яка ховає чоловіка та сина. А. Роговцева переконливо зіграла цю роль, не здогадуючись, що самій доведеться пережити це горе. У своїй книзі «Свідectво про життя» вона напише: «Тепер уже я живу з цим горем – пішли мої хлопчики, мій Костя – чоловік, з яким прожили сорок шість років, і наш син Костик – сенс і щастя мого життя» [5; 151]. Архетип матері супроводжує Аду Миколаївну і в житті, адже вона в кожному українському воїні вбачає сина, тому кожного з них обігриває добрим материнським словом, радісно приймає їх у себе вдома. Нелегка материнська доля спіткала акторку, її єдиний син, Костянтин Степанков, помер від невиліковної хвороби.

«Крок ступить несила, серце в прірву впало,
Обгоріли крила і мене не стало» [1].

Вірш-присвята сину, який передає весь невимовний біль, що став супутником А. Роговцевої після такої страшної події. Але вона знайшла в собі сили жити, завдяки підтримці доньки, і тепер продовжує підтримувати та надихати захисників.

Архетип Жінки-Матері в українській культурі відіграє винятково важливу роль, сягаючи своїми коренями в глибину століть. Цей архетип не лише формує ментальні настанови українців, але й становить основу етнічної домінанти українського національного характеру. Жінка-Матір втілює ціннісні ідеали родини та роду, без яких українець не являє повноцінного, змістовного життя. З образом Жінки-Матері пов'язані такі риси як працьовитість, працелюбність, дбайливість, продовження роду, що є невід'ємними складовими української ментальності [6; 153].

Жінка в Україні завжди була берегинею, не лише матеріального, а й духовного начала. Через архетип Жінки-Матері проявляється традиціоналізм українців, їх шанобливе ставлення до звичаїв та спадщини. Цей архетип диктує й поведінкові моделі, що передаються з покоління в покоління.

Етимологічно ще з часів трипілля існував образ Великої Матері, богині родючості, яка уособлювала життєдайну силу. З часом образ Великої Матері трансформувався в архетип Матері-Природи, що підкреслює зв'язок людини з природним світом. Поєднання архетипів Великої Матері та любов до рідної землі дало життя образу Матері-Батьківщини, яка уособлює Україну для кожного українця, а образ Жінки-берегині є ментальним орієнтиром для українських жінок.

А. Гаврилюк розглядає архетип «жінки-матері-Берегині» як центральний у культурі України, вважаючи його найвищою формою життєвої мудрості та ідеалом виховання. Цей архетип відображає загальносуспільні ідеали, асоціюючись з поняттям Батьківщини. Роль материнського архетипу надзвичайно важлива, оскільки він є першорядним у свідомості кожної особистості [3; 154].

Аду Миколаївну Роговцеву можна назвати Жінкою-берегинею, втіленням незламності українського народу. Її мужність, стійкість та щира любов до України надихають мільйони людей, даючи їм сили вірити у перемогу та будувати краще майбутнє для нашої країни.

Наукова новизна. У дослідженні комплексно проаналізовано архетипи в акторській майстерності А. Роговцевої, що допоможе глибше зрозуміти творчу індивідуальність акторки та її внесок в український театр та кіно.

Висновки. Проаналізувавши архетипи, які А. Роговцева втілює у своїх ролях, можна зрозуміти її творчу індивідуальність та внесок в українську культуру. Акторка майстерно відтворює широкий спектр жіночих архетипів, серед яких, по-перше, мати – щира, самовіддана, мудра, сильна та стійка; по-друге, кохана – ніжна, приваблива, вірна, емоційна; по-третє, берегиня – турботлива, мудра, господарська, працьовита; по-четверте, борець – сильна, мужня, рішуча, стійка. Ада Роговцева не лише відтворює архетипи, але й переосмислює їх, адаптуючи до сучасних реалій.

Через свої виступи вона активно сприяє формуванню нових культурних уявлень про жіночість та гендерні ролі. Її творчість пронизана щирою любов'ю до України. Героїні Ади Миколаївни завжди готові захистити свою землю та народ, берегти українську мову та культуру. А. Роговцева – не лише талановита акторка, це символ незламності українського духу, щирості та любові до своєї країни, моральний ідеал та взірці ідентичності. Її творчість надихає мільйони людей, вселяє віру захисникам, дає їм сили вірити у майбутнє та будувати сильну та вільну Україну.

Список використаної літератури

1. Ада Роговцева: «Після смерті сина мене не стало...». *Міжнар. літ. корпорація*. Режим доступу: <https://www.meridiancz.com/blog/ada-rohovtseva-pislya-smerti-syna-mene-ne-stalo/> Дата звернення: 24.05.2024 р.
2. Брюховецька Л., Котенок В., Канівець А. Актори в битві за Україну: воїни, волонтери, благодійники. Київ : Ред. журн. «Кіно-Театр», Вид. дім «Освіта України», 2023, 318 с.
3. Гаврилюк А. М. Архетипно-нарративний підхід до соціогуманітарного розвитку України в умовах воєнного стану. *Питання культурології*. 2022. № 40. С. 149-165.

4. Міненко І. О., Чорна К. В. Творчий доробок актриси Ади Роговцевої в театрі та кіно. *Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція: Матеріали III Всеукр. наук. конф.* 2023. С. 102-106.
5. Роговцева А. Свідectво про життя. Чернівці : Меридіан Чернівці, 2022. 336 с.
6. Світлицька В. Р. Жіночі архетипи як важливий складник ментального устрою українців. *Південноукраїнські наук. студії: Програма та матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених із міжнар. участю [«Південноукраїнські наук. студії»], (Одеса, 14-15 груд., 2022 р.)* / наук. ред. та уклад. О.Б. Петінова. Одеса, 2023. С. 152-155.

References:

1. Ada Rohovtseva: «After the death of my son, I ceased to exist...». International Literary Corporation. Available at: <https://www.meridiancz.com/blog/ada-rohovtseva-pislya-smerti-syna-mene-ne-stalo/> Accessed: May 24, 2024.
2. Bryukhovetska L., Kotenok V., Kanivets A. Actors in the Battle for Ukraine: Warriors, Volunteers, Benefactors. Kyiv : Editorial Office of «Kino-Teatr» Magazine, Publishing House «Education of Ukraine». 2023. 318 p.
3. Gavrilyuk A. M. Archetypal-narrative approach to socio-humanitarian development of Ukraine in conditions of martial law. *Issues of Culturology*, 2022. 40. P. 149-165.
4. Minenko I. O., Chorna K. V. The creative legacy of Actress Ada Rohovtseva in Theater and Cinema. Relevant Discourses of Variety Art: Traditions and European Integration : Proceedings of the III All-Ukrainian Scientific Conference, 2023. P. 102-106.
5. Rohovtseva A. Testament of Life. Chernivtsi : Meridian Chernivtsiv. 2023. 336 p.
6. Svitlytska V. R. Female Archetypes as an Important Component of the Mental Structure of Ukrainians. Southern Ukrainian Scientific Studies: Program and Materials of the V All-Ukrainian Scientific and Practical Conference for Students and Young Scientists with International Participation [«Southern Ukrainian Scientific Studies»], (Odesa, December 14-15, 2022) / ed. and comp. O. B. Petinova. Odesa, 2022. P. 152-155.

UDC 792.028.2:159.922.2

FEMALE ARCHETYPES IN THE ACTING CRAFT OF ADA ROHOVTSEVA

Kostin Roman – postgraduate of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, the Department of Cultural Studies. Scientific adviser: Valentyna Diachuk, candidate of cultural studies, associate professor, Honored Worker of Culture of Ukraine, member of the Union of Journalists of Ukraine

The purpose of research. The article is dedicated to exploring the female archetypes in the works of the renowned Ukrainian actress Ada Rohovtseva. A cultural analysis of her acting mastery is conducted, taking into account the interaction with various archetypes reflected in the characters of the legendary actress. Through the analysis of roles, repertoire, and creative choices of Ada Rohovtseva, the cultural contexts influencing the portrayal of the modern woman on screen are elucidated. *Methodology.* To achieve the set goal, a cinematic and theatrical analysis of films and plays featuring Ada Rohovtseva was conducted. An archetype and content analysis of the roles she portrayed was carried out, focusing on the female archetypes they represent. Additionally, interviews with the actress, critical reviews of her works, and sources from acting theory were examined. *Scientific Novelty.* The study provides the first comprehensive analysis of archetypes in Ada Rohovtseva's acting mastery, which will help to gain a deeper understanding of the actress's creative individuality and her contribution to Ukrainian theater and cinema. *Conclusions.* Analyzing the archetypes embodied by Ada Mykolayivna Rohovtseva in her roles, we gain deeper insight into her creative individuality and contribution to Ukrainian culture.

The actress skillfully portrays a wide range of female archetypes, among which, firstly, is the mother – sincere, devoted, wise, strong, and resilient; secondly, the beloved – tender, attractive, faithful, and emotional; thirdly, the guardian – caring, wise, resourceful, and industrious; fourthly, the fighter – strong, brave, decisive, and resilient. Ada Rohovtseva not only reproduces archetypes but also reinterprets them, adapting them to contemporary realities. Through her performances, she actively contributes to shaping new cultural notions of femininity and gender roles. Her creativity is imbued with sincere love for Ukraine. Ada Mykolayivna's heroines are always ready to defend their land and people, to preserve the Ukrainian language and culture. Ada Rohovtseva is not just a talented actress; she is a symbol of the indomitable spirit, sincerity, and love for her country, a moral ideal and a model of identity. Her creativity inspires millions of people, instilling faith in defenders, giving them strength to believe in the future and to build a strong and free Ukraine.

Key words: Ada Rohovtseva, archetype, acting mastery, actor, Ukrainian culture.

Надійшла до редакції 20.05.2024 р.